

บทนำ

ความสำคัญและที่มา

ในปี 2550 (ธันวาคม) ประเทศไทยมีการเลี้ยงโคนม รวม 455,634 ตัว เป็นแม่โครีดนม (Milking Cow) 189,992 ตัว แม่โคแห้งนม (Dry Cow) 59,089 ตัว โคสาว (Heifer) 86,371 ตัว และลูกโคเพศเมีย (Calf) 105,701 ตัว มีเกษตรกรเลี้ยงโคนม รวม 19,018 ครอบครัว ปริมาณน้ำนมดิบ (Raw milk) เฉลี่ยวันละ 2,154,641 ตัน

เกษตรกรที่เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย เลี้ยงโคนมเฉลี่ย 18 – 20 ตัว/ฟาร์ม โดยเป็นเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์โคนม ปริมาณน้ำนมดิบที่ผลิตได้จากสหกรณ์โคนม 1,528.572 ตัน/วัน และผลิตจากศูนย์เอกชน 626.069 ตัน/วัน มีพื้นที่ถือครองจำกัดเฉลี่ยครอบครัวละไม่เกิน 16 ไร่ ทำให้มีข้อจำกัดในการขยายขนาดฟาร์มและแหล่งเงินลงทุน ราคาน้ำนมดิบที่เกษตรกรได้รับ ณ หน้าฟาร์มในปัจจุบัน(สิงหาคม 2551) เฉลี่ยกิโลกรัมละ 18.00 บาท การให้นมเฉลี่ยของแม่โคจากฟาร์มเกษตรกรทั่วประเทศคิดเป็น 10.44 กก./ตัว/วัน ซึ่งพบว่าระดับการศึกษาของเกษตรกรเลี้ยงโคนมไทย ส่วนใหญ่จบประถมศึกษา ทำให้กระบวนการที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการฟาร์มโคนมทำได้ยาก หรือต้องใช้เวลามากในการปรับเปลี่ยน ซึ่งฟาร์มโคนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงในประเทศส่วนใหญ่ยังมีการจัดการในด้านต่างๆ ยังไม่ถูกต้องหรือครบถ้วนตามระบบ Good Agricultural Practice (GAP) ทำให้นำไปสู่การประสบปัญหาต่างๆ เช่น เสียเวลาในกระบวนการผลิต น้ำนมดิบไม่ได้ตามมาตรฐาน คุณภาพไม่สม่ำเสมอ ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการลงทุน และเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดศรีสะเกษพบว่า มีเกษตรกรรายย่อยผู้เลี้ยงโคนม จำนวน 60 ราย มีโคนมทั้งสิ้น 1,151 ตัว (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดศรีสะเกษ 2552) ซึ่งประสบปัญหาดังกล่าวข้างต้น

ดังนั้น จึงทำการศึกษาสภาพการจัดการฟาร์มโคนมเกษตรกรรายย่อยจังหวัดศรีสะเกษ โดยพัฒนาเครื่องมือแบบง่ายๆ ไม่ยุ่งยากซับซ้อนหรือต้องใช้เทคโนโลยีสูงๆ เพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมใช้สำหรับการตรวจสอบการจัดการฟาร์มของตนเองในด้านต่างๆ ว่าสามารถที่จะปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานในระดับใด เพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงระบบการจัดการฟาร์มของตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การทำมาตรฐานฟาร์มโคนม เพื่อผลิตน้ำนมดิบที่มีคุณภาพและได้รับผลตอบแทนสูงขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการฟาร์มโคนมของเกษตรกร
2. เพื่อพัฒนาฟาร์มโคนมเกษตรกรสู่มาตรฐาน GAP
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค

ขอบเขตการศึกษา

ฟาร์มโคนมเกษตรกรรายย่อยทุกฟาร์มในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 60 ฟาร์ม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เกษตรกรทราบสภาพการจัดการฟาร์มโคนมของตนเอง
2. เพื่อให้เกษตรกรสามารถพัฒนาฟาร์มโคนมตนเองสู่มาตรฐาน GAP ได้

ทฤษฎี สมมุติฐาน(ถ้ามี) และกรอบแนวความคิด

ฟาร์มโคนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในประเทศส่วนใหญ่ ยังมีการจัดการฟาร์มในด้านต่างๆ ยังไม่ถูกต้องหรือครบถ้วนตามระบบ Good Agricultural Practice (GAP) ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาต่างๆ เช่น เสียเวลาในกระบวนการผลิต นำนมดิบไม่ได้ตามมาตรฐาน คุณภาพนมไม่สม่ำเสมอ ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการลงทุน และเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการประกันคุณภาพระบบการจัดการฟาร์มโคนม โดยเฉพาะในเกษตรกรรายย่อย โดยการพัฒนาเครื่องมือสำหรับให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ใช้สำหรับการตรวจสอบการจัดการฟาร์มของตนเองในด้านต่างๆ ว่าสามารถที่จะปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานตามแบบ Checklist ที่สร้างขึ้นได้ในระดับใด และสามารถที่จะรู้จุดอ่อนและจุดแข็งของตนเอง จากการประเมินเพื่อนำไปพัฒนาปรับปรุงระบบการจัดการฟาร์มของตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การทำมาตรฐานฟาร์มโคนมเพื่อผลิตนมนมดิบที่มีคุณภาพและได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้นต่อไป

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับสัตว์ (Good Agriculture Practices : GAP) สำหรับประเทศไทย โดยกรมปศุสัตว์และกรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลักที่ให้การสนับสนุน และนำหลักเกณฑ์การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับสัตว์ (GAP สำหรับสัตว์) มาใช้ เพื่อยกระดับการเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทย และเพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ ผู้บริโภคอาหารที่ได้จากสัตว์ และสิ่งแวดล้อมมีความปลอดภัย การปฏิบัติด้าน GAP สำหรับสัตว์ที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานราชการไทยให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์นำไปปฏิบัติใช้ คณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตร เห็นสมควรกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร เรื่องการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มโคนม เป็นมาตรฐานทั่วไป ตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อส่งเสริมสินค้าเกษตรให้ได้คุณภาพ มาตรฐานและปลอดภัยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ มาตรา ๑๕ และมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงออกประกาศเรื่อง กำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตร: การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มโคนม มาตรฐานเลขที่ มกษ. 6402 - 2552 ไว้เป็นมาตรฐานทั่วไป ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒

ขอบข่าย มาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ กำหนดเกณฑ์การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มโคนม ครอบคลุมตั้งแต่การเลี้ยงที่ฟาร์มจนถึงการขนส่งนมนมดิบไปยัง ศูนย์รวบรวมนมนมดิบ หรือโรงงานแปรรูป วัตถุประสงค์เพื่อให้ได้โคนมที่มีสุขภาพดี ผลิตนมนมโคที่ปลอดภัยและเหมาะสมสำหรับผู้บริโภคหรือการนำไปแปรรูป พร้อมทั้งไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

นิยาม ความหมายของคำที่ใช้ในมาตรฐานสินค้าเกษตรนี้ มีดังต่อไปนี้

2.1 โคนม (dairy cow) หมายถึง สัตว์ที่จัดอยู่ในสกุล บอส (Bos) เพศเมียที่เลี้ยงไว้เพื่อใช้ผลิตนมนมสำหรับบริโภคเป็นอาหาร

2.2 ฟาร์มโคนม (dairy cattle farm) หมายถึง สถานที่ประกอบการที่เลี้ยงโคนมที่มีวัตถุประสงค์หลักในการผลิตโคนมและนมนมดิบ ซึ่งครอบคลุมถึงพื้นที่เก็บอาหารสัตว์ เลี้ยงสัตว์ รีदनํ้านม ทำลายซากสัตว์ บริเวณรวบรวมขยะ และสิ่งปฏิกูล อาคารสำนักงาน และบ้านพักอาศัย เป็นต้น

2.3 ศูนย์รวบรวมนมนมดิบ (milk collecting center) หมายถึง สถานที่รับนมนมดิบจากสมาชิก โดยมีอุปกรณ์ภาชนะ ที่ใช้สำหรับเก็บรักษานมนมดิบเพียงพอ มีระบบการควบคุมอุณหภูมิ และการควบคุมคุณภาพของนมนมดิบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อนนำส่งโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์นมต่อไป

เกณฑ์กำหนด และวิธีตรวจประเมิน

ดี หมายถึง สิ่งที่ไม่ถือเป็นข้อบกพร่อง แต่หากปล่อยทิ้งไว้หรือละเลยอาจนำไปสู่ข้อบกพร่องได้

พอใช้ หมายถึง สิ่งที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีหรือมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์ในบางส่วน และไม่มีผลร้ายแรงต่อระบบการผลิต

ปรับปรุง หมายถึง สิ่งที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีหรือมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์ และส่งผลร้ายแรงต่อระบบการผลิต

การแปลความหมายค่าเฉลี่ยการตรวจประเมิน อาศัยเกณฑ์ตามการคำนวณช่วงคะแนน คือ (คะแนนสูงสุด - คะแนนต่ำสุด) / จำนวนอันดับ $(3-1)/3 = 0.66$

ดังนั้น ช่วงคะแนน 1.00 – 1.66 หมายถึง อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง

ช่วงคะแนน 1.67 – 2.33 หมายถึง อยู่ในเกณฑ์พอใช้

ช่วงคะแนน 2.34 – 3.00 หมายถึง อยู่ในเกณฑ์ดี

วรรณกรรม/สารสนเทศ (information) ที่เกี่ยวข้อง

เบญจพรรณ และคณะ(2542) ศึกษาประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในภาคเหนือ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการเลี้ยงโคนมเชิงเทคนิคในเชิงบวกอย่างสำคัญคือ ค่าใช้จ่ายอาหารข้น ค่าใช้จ่ายอาหารหยาบ และคะแนนปฏิบัติซึ่งเป็นตัวแปรที่วัดการจัดการด้านต่างๆ ของเกษตรกร ตัวแปรที่มีผลในเชิงลบ ได้แก่ ขนาดฝูงโคทั้งหมด ส่วนตัวแปรที่มีทั้งในเชิงบวกและลบได้แก่ ระดับสายเลือดโดยเฉลี่ยของแม่โคที่เกษตรกรเลี้ยง สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพเศรษฐกิจในเชิงบวกที่สำคัญ ได้แก่ อัตราการให้นมของแม่โคตัวต่อวัน และขนาดฝูงแม่โคที่เหมาะสม ตัวแปรที่มีผลในเชิงบวกระดับปานกลางคือประสบการณ์การเลี้ยง และพื้นที่แปลงหญ้า ตัวแปร ที่มีผลในเชิงลบได้แก่ รายได้นอกฟาร์ม ส่วนตัวแปรอื่นๆ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายอาหารข้น แรงงานครอบครัวและต้นทุนคงที่ มีผลทั้งในเชิงบวกและลบ การใช้ปัจจัยเหล่านี้มากหรือน้อยเกินไปจะทำให้ได้กำไรสุทธิเป็นลบ เกษตรกรควรมีความสามารถในเชิงธุรกิจ สามารถบริหารระดับปัจจัยต่างๆ ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์เต็มที่ และจะต้องมีจำนวนแม่โคนมไม่น้อยเกินไป โดยไม่น้อยกว่า 6 ตัวต่อฟาร์ม

พรชัยและมาโนช (2548) การศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การพัฒนาระบบโคนม พบว่าการได้รับคำแนะนำในการประเมินฟาร์มและการได้รับคำแนะนำ ในการปรับปรุงคุณภาพของฟาร์มในเรื่องระบบการจัดการโรงเรือน ระบบการจัดการเลี้ยงดู ระบบการจัดการด้านอาหารสัตว์ ระบบการจัดการด้านการจัดบันทึก ระบบการจัดการด้านการสุขาภิบาลและป้องกันโรค และการจัดการระบบคุณภาพน้ำนมดิบ และตรวจความสะอาดของฟาร์มโคนมเกษตรกร มีความพึงพอใจเฉลี่ย 2.87–3.38 จัดอยู่ในระดับความพึงพอใจปานกลาง ความพร้อมของเกษตรกรในการปรับปรุงฟาร์มเข้าสู่มาตรฐาน ในเรื่องทำเลที่ตั้งฟาร์ม การจัดพื้นที่เลี้ยงโคนมในฟาร์มองค์ประกอบของโรงเรือน การจัดการระบบรักษาความสะอาดในโรงเรือน การจัดการบุคลากรและแรงงานที่ใช้ในฟาร์มให้เหมาะสม การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานในฟาร์ม การจัดการด้านอาหารสัตว์ให้มีคุณภาพเพียงพอ การวางระบบป้องกันควบคุมโรคในฟาร์ม การจัดสิ่งปฏิกูลหรือขยะมูลฝอยหรือน้ำเสียจากฟาร์ม การควบคุมคุณภาพการจัดการในกระบวนการ รีดนมโคในฟาร์ม และการเก็บรักษา และการขนส่งน้ำนมดิบ เพื่อให้มีคุณภาพ มีค่าระดับระดับความพร้อมเฉลี่ย 3.9–4.71 จัดอยู่ในระดับมีความพร้อมมาก และมีความพร้อมอย่างมากที่สุดในการปรับปรุงฟาร์มให้เข้าสู่มาตรฐาน

วิชัยและคณะ(2542) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลผลิตน้ำนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในอำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร พบว่าในกลุ่มตัวแปรด้านเศรษฐกิจ-สังคม และกลุ่มของตัวแปรด้านการติดต่อสื่อสารการเกษตรนั้น พบว่าไม่มีตัวแปรใดที่มีความสัมพันธ์และสามารถทำนายความผันแปรของปริมาณผลผลิตน้ำนม/ตัว/เดือน สำหรับในกลุ่มตัวแปรด้านความรู้ในหลักวิชาการด้านการจัดการอาหารและโภชนาการนั้น ตัวแปรการจัดการอาหารสำหรับฝูงโคนมผสมพันธุ์มีความสัมพันธ์และความสามารถทำนายความผันแปรของปริมาณผลผลิตน้ำนม/ตัว/เดือน ได้ 9.42 เปอร์เซ็นต์ และความรู้ด้านการปรับปรุงพันธุ์และระบบการจัดการฝูงโคนมนั้น มีความสัมพันธ์กับการปริมาณผลผลิตน้ำนมโค/ตัว/เดือน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($P>0.05$)

สินชัยและคณะ(2548) ศึกษาสถานภาพของฟาร์มโคนมต้นแบบของกรมปศุสัตว์ พบว่า ฟาร์มโคนมต้นแบบมีคะแนนประเมินฟาร์มด้านการจัดการฟาร์ม 6 ด้าน คือ (1) การจัดการโรงเรือน (2) การจัดการเรื่องการเลี้ยงดู (3) การจัดการด้านอาหาร (4) การจัดการด้านจัดบันทึก (5) การสุขาภิบาลและป้องกันโรค และ (6)การจัดการรีดนม เฉลี่ย ร้อยละ 78.92 อยู่ในเกณฑ์ดี และคะแนนประเมินรายหมวดเฉลี่ยร้อยละ 84.41, 72.85, 80.45, 67.13, 66.80 และ 84.17 ตามลำดับ มีจุดแข็งด้านการจัดการฟาร์ม 4 หมวด คือ การจัดการโรงเรือน การจัดการรีดนม การจัดการด้านอาหาร และการจัดการเรื่องการเลี้ยงดู มีจุดอ่อน 2 หมวดคือ การจัดการด้านการจัดบันทึก และการสุขาภิบาลและการป้องกันโรค พบว่า มีรายการที่ต้องปรับปรุงและ

ใช้เป็นข้อมูล ในการวางแผนการพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพของฟาร์มโคนม 14 รายการ ได้แก่ (1)บ่อหรืออ่างน้ำยาฆ่าเชื้อโรค สำหรับจุ่มเท้าก่อนเข้าฟาร์ม (2)คอกกักโคก่อนรวมฝูงในกรณีซื้อโคจากแหล่งอื่น (3)การสร้างรั้วกันฟาร์มหรือโรงเรือนจากสัตว์ หรือคนไม่พึงประสงค์ (4)การกำหนดโปรแกรมการฉีดหรือพ่นยาฆ่าเชื้อโรค (5)การจดบันทึกข้อมูลรายรับรายจ่าย (6)การจดบันทึกประวัติด้านสุขภาพหรือการเจ็บป่วย (7)การดูแลกักเท้าโคนม (8)การสร้างบ่อเกรอะหรือบ่อพักน้ำเสียในฟาร์ม (9)การจดบันทึกข้อมูลการใช้และการให้อาหาร (10)การตรวจสอบน้ำนมเบื้องต้นก่อนรีดนม (11)การจัดโปรแกรมการทำวัคซีน ป้องกันโรค (12)การจัดการเครื่องรีดนมเมื่อจะรีดนมตัวต่อไป (13)การให้คะแนนร่างกายโค (14)การจัดการพืชอาหารสัตว์

วิธีศึกษา

1. การดำเนินการ

รวบรวมระบบหลักเกณฑ์ วิธีการผลิตที่ถูกต้อง สำหรับการจัดการฟาร์มโคนม (Good Agricultural Practice : GAP) ในด้านต่างๆ

1. สร้างแบบประเมินสภาพการจัดการฟาร์มโคนมของเกษตรกรรายย่อย
2. ประชุมชี้แจง เพื่อพิจารณาร่วมกับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมรายย่อย/สนับสนุนปัจจัยการผลิต
3. ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมิน จากการพิจารณาร่วมกับเกษตรกร เพื่อให้เหมาะสมกับระดับ การจัดการฟาร์ม

ของเกษตรกรรายย่อย

4. ชี้แจงเจ้าหน้าที่ร่วมประเมินเก็บข้อมูล
5. ประเมินสภาพการจัดการฟาร์มโคนมของเกษตรกรรายย่อยแต่ละราย
6. รวบรวมผลการประเมิน วิเคราะห์ผล และรายงานผล

2. ระยะเวลาดำเนินการ

ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2554 - กันยายน 2555

3. เครื่องมือที่ใช้ศึกษา

ใช้แบบตรวจประเมินสภาพการจัดการฟาร์มโคนม (Checklist) มาตรฐาน ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกร
2. ข้อมูลสภาพการจัดการฟาร์มโคนมของเกษตรกร
 - การจัดการคอกหรือโรงเรือน
 - สถานที่ทำเลที่ตั้งฟาร์มโคนม
 - การจัดการด้านการเลี้ยงโคนม
 - การจัดการด้านอาหาร
 - การจัดการจดบันทึกแฟ้มประวัติ
 - การสุขาภิบาลและการป้องกันโรค
 - การจัดการรีดนม
 - การจัดการรีดนมด้วยเครื่องรีด
3. ข้อมูลปัญหาและอุปสรรค

4. การรวบรวมข้อมูล

กลุ่มเป้าหมาย เกษตรกรที่เลี้ยงโคนมทุกรายในจังหวัดศรีสะเกษ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทุกราย โดยใช้แบบตรวจประเมินสภาพการจัดการฟาร์ม Checklist มาตรฐาน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ เอกสารโครงการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยใช้ค่า ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยค่าSD และค่าสูงสุด-ต่ำสุดนำเสนอในรูปตาราง และอภิปรายผลเชิงพรรณนา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกร

พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีอายุเฉลี่ย 42.25 ปี มากที่สุดร้อยละ 49.1 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี รองลงมา ร้อยละ 36.4 มีอายุต่ำกว่า 40 ปี และร้อยละ 14.50 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ระดับการศึกษา ร้อยละ 60.3 จบ ประถมศึกษา รองลงมา ร้อยละ 17.2 จบมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 8.6 จบอนุปริญญา และร้อยละ 6.9 จบ มัธยมศึกษาตอนปลายและปริญญาตรี มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.66 คน โดยพบมากที่สุด ร้อยละ 68.4 จำนวน 3-5 คน รองลงมา ร้อยละ 28.1 มี 6 คน ขึ้นไป และร้อยละ 3.5 มี 1-2 คน กิจกรรมการเกษตรที่ทำในปัจจุบัน พบว่าร้อยละ 86.7 เลี้ยงสัตว์ รองลงมา ร้อยละ 60 ปลูกข้าว ร้อยละ 3.3 ทำไร่ทำสวน และอื่นๆ ร้อยละ 1.7 ตามลำดับ จำนวนแม่โคนมในฟาร์ม เฉลี่ย 19.18 ตัว จำนวนแม่โคนมท้องให้นมเฉลี่ย 5.35 ตัว โดยร้อยละ 59.5 มีโคนม 1-5 ตัว ร้อยละ 10.7 มีโคนม 11-15 ตัว ร้อยละ 28 มีโคนม 6-10 ตัว ร้อยละ 1.8 มีโคนม 16 ตัว ขึ้นไปตามลำดับ จำนวนแม่โคนม ไม่ท้องให้นมเฉลี่ย 4.87 ตัว โดย ร้อยละ 70.8 มีโคนมไม่ท้องให้นม 1-5 ตัว ร้อยละ 2.1 มีโคนมไม่ท้องให้นมตั้งแต่ 16 ตัวขึ้นไป จำนวนแม่โคท้องแห้งนม พบมากที่สุดร้อยละ 76.4 มีจำนวน 1-2 ตัว รองลงมา ร้อยละ 15.8 มีจำนวน 3-4 ตัว ร้อยละ 5.3 มีจำนวน 7-8 ตัว และร้อยละ 2.6 มีจำนวน 5-6 ตัว จำนวนแม่โคไม่ท้องแห้งนมเฉลี่ย 3.37 ตัว/ฟาร์ม โดย ร้อยละ 75 มีจำนวน 1-5 ตัว และ รองลงมา ร้อยละ 25 มีจำนวน 6-10 ตัว โควสาวท้องพบมากที่สุด ร้อยละ 89 มีจำนวน 1-5 ตัว รองลงมา ร้อยละ 11 มีจำนวน 6-11 ตัว ส่วนลูกโคนม มีมากที่สุดร้อยละ 78.2 จำนวน 1-5 ตัว รองลงมา ร้อยละ 20 จำนวน 6-10 ตัว และ ร้อยละ 1.8 จำนวน 11-15 ตัว

ผลผลิตน้ำนมเฉลี่ย 87.11 กก./วัน/ฟาร์ม ร้อยละ 43 ผลิตได้ 51-100 กก./วัน/ฟาร์ม รองลงมา ร้อยละ 27.4 ผลิตได้ 101-150 กก./วัน/ฟาร์ม ร้อยละ 23.9 ผลิตได้ 12 -50 กก./วัน/ฟาร์ม และ ร้อยละ 5.7 ผลิตได้ 151 กก. ขึ้นไป โดยเกษตรกรร้อยละ 92.9 ส่งนมที่สหกรณ์โคนมศรีสะเกษ จำกัด และร้อยละ 7.1 ส่งวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ ประสิทธิภาพในการเลี้ยงโคนมเฉลี่ย 12 ปี โดยร้อยละ 55.17 มีประสิทธิภาพ 11 ปีขึ้นไป ร้อยละ 25.86 มีประสิทธิภาพ 6-10 ปี และร้อยละ 18.97 มีประสิทธิภาพ 1-5 ปี

การถือครองที่ดินร้อยละ 90.02 เป็นของตนเอง และร้อยละ 9.98 เช่า ที่ดินถือครองของตนเอง เฉลี่ย 15.35 ไร่ พบว่าร้อยละ 61.2 ถือครอง 1-15 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 33.5 มีที่ดิน 16.30 ไร่ และร้อยละ 5.3 มีที่ดิน 31 ไร่ขึ้นไป ที่ดินเช่าที่ดินเฉลี่ย 10.77 ไร่ มากที่สุดร้อยละ 55.5 จำนวน 1-10 ไร่ และ ร้อยละ 44.5 จำนวน 11-19 ไร่ เกษตรกรมีการปลูกหญ้าเฉลี่ย 4.05 ไร่ ร้อยละ 81.1 ปลูกมากที่สุด 1-5 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 17.2 จำนวน 6-10 ไร่ และร้อยละ 1.7 จำนวน 11-14 ไร่ พันธุ์หญ้าที่ปลูก ร้อยละ 58.3 มากที่สุดคือพื้แคลทูล่ม รองลงมา ร้อยละ 41.7 เนเปียร์ ร้อยละ 11.7 กินีสีม่วง และร้อยละ 1.7 รุขี้ รายได้เกษตรกรต่อเดือนหลังหักค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 30,131.58 บาท (ต่ำสุด 5000 บาท สูงสุด 100,000 บาท) โดยร้อยละ 50.4 มีรายได้ระหว่าง 5,000 – 20,000 บาท รองลงมา ร้อยละ 28.4 มีรายได้ 20,001 - 40,000 บาท ร้อยละ 12.3 มีรายได้ 40,001 – 60,000 บาท และ ร้อยละ 8.9 มีรายได้ 60,001 ขึ้นไป ในส่วนของรายจ่ายต่อเดือนเฉลี่ย 16,441 บาท (ต่ำสุด 1,500 – 10,000 บาท) ร้อยละ 30.3 มีรายจ่ายระหว่าง 10,001-20,000 บาท รองลงมา ร้อยละ 12.5 มีรายจ่าย 20,001 – 30,000 บาท และร้อยละ 10.8 มีรายจ่าย 30,000 ขึ้นไป ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ของข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกร

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	เฉลี่ย
1. อายุของเกษตรกร (ต่ำสุด 27 ปี สูงสุด 56 ปี)			42.25
- ต่ำกว่า 40 ปี	20	13.6	
- 41 – 51 ปี	26	49.2	
- 51 – 60 ปี	8	14.5	
2. ระดับการศึกษา			
- ประถมศึกษา	35	60.3	
- มัธยมศึกษาตอนต้น	10	17.2	
- มัธยมศึกษาตอนปลาย	4	6.9	
- อนุปริญญา	5	8.6	
- ปริญญาตรีขึ้นไป	4	6.9	
3. จำนวนสมาชิกในครอบครัว(ต่ำสุด 2 คน สูงสุด 7 คน)			4.66
- 1 – 2 คน	2	3.5	
- 3 – 5 คน	39	68.4	
- 6 คนขึ้นไป	16	28.1	
4. กิจกรรมการเกษตรที่ทำในปัจจุบัน(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
- ปลูกข้าว	54	60	
- ทำไร่	2	3.3	
- เลี้ยงสัตว์	52	86.7	
- ทำสวน	2	3.3	
- อื่นๆ	1	1.7	
5. จำนวนแม่โคท้องให้นม(ต่ำสุด 1ตัว สูงสุด 20 ตัว)			5.35
- 1 – 5 ตัว	34	59.5	
- 6 – 10 ตัว	16	28	
- 11 – 15 ตัว	6	10.7	
- 16 – 20 ตัว	1	1.8	
6. จำนวนแม่โคไม่ท้องให้นม (ต่ำสุด 1 สูงสุด 18 ตัว)			
- 1 – 5 ตัว	34	70.8	
- 6 – 10 ตัว	7	14.7	
- 11 – 15 ตัว	6	10.6	
- 16 – 18 ตัว	1	2.1	
7. จำนวนแม่โคท้องแห้งนม(ต่ำสุด 1 ตัว สูงสุด 8 ตัว)			2.05
- 1 – 2 ตัว	29	76.4	
- 3 – 4 ตัว	6	15.8	
- 5 – 8 ตัว	3	2.6	

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ของข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกร(ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	เฉลี่ย
8. จำนวนแม่โคไม่ท้องแห้งนม (ต่ำสุด 1 ตัว สูงสุด 10 ตัว)			3.37
- 1 – 5 ตัว	6	75	
- 6 – 10 ตัว	2	25	
9.จำนวนโคสาวท้อง (ต่ำสุด 1 ตัว สูงสุด 11 ตัว)			3.37
- 1 – 5 ตัว	40	89	
- 6 – 11 ตัว	5	11	
10. จำนวนโคสาวไม่ท้อง(ต่ำสุด 1 ตัว สูงสุด 13 ตัว)			4.01
- 1 – 5 ตัว	32	75.6	
- 6 – 10 ตัว	7	17.1	
- 11 ตัว ขึ้นไป	2	7.3	
11. จำนวนลูกโค (ต่ำสุด 1 ตัว สูงสุด 15 ตัว)			3.98
- 1 – 5 ตัว	43	78.2	
- 6 – 10 ตัว	11	20	
- 11 – 15 ตัว	1	1.8	
12. ผลผลิตน้ำนมต่อวัน/ฟาร์ม (ต่ำสุด 12 กก.สูงสุด 205 กก.)			87.11
- 12 – 50 กก.	14	23.9	
- 51 – 100 กก.	25	43	
- 101 – 150 กก.	16	27.4	
- 151 – 205 ตัว	3	5.7	
13. เกษตรกรส่งนมที่			
- วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ	4	7.1	
- สหกรณ์โคนมศรีสะเกษ จำกัด	56	92.9	
14. ประสบการณ์เลี้ยงโคนม(ต่ำสุด 1 ปี สูงสุด 18 ปี)			12
- 1 – 5 ปี	11	18.97	
- 6 – 10 ปี	16	25.86	
- 11 ปี ขึ้นไป	33	55.17	
15. จำนวนที่ดินของตนเองเฉลี่ย(ต่ำสุด 3 ไร่สูงสุด 44 ไร่			15.35
- 1 – 15 ไร่	49	81.1	
- 16 – 30 ไร่	10	17.2	
- 31 ไร่ขึ้นไป	1	1.7	
16. พื้นที่ปลูกหญ้า (ต่ำสุด 1 ไร่ สูงสุด 14 ไร่)			4.05
- 1 – 5 ไร่	49	81.1	
- 6 – 10 ไร่	10	17.2	
- 11 – ไร่ขึ้นไป	1	1.7	

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ของข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกร(ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	เฉลี่ย
20. พันธุ์หญ้าที่ปลูก(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)			
- กินนีสีม่วง	7	11.7	
- รุจี	1	1.7	
- เนเปียร์	25	41.7	
- พืชคลุม	33	58.3	
21. รายได้ต่อเดือนประมาณ(ต่ำสุด 5,000 บาท สูงสุด 100,000 บาท)			30,131.58
- 5,000 – 20,000 บาท	30	50.4	
- 20,001 – 40,000 บาท	17	28.4	
- 40,001 – 60,000 บาท	7	12.3	
- 60,001 บาทขึ้นไป	5	8.9	
22. รายจ่ายต่อเดือนประมาณ(ต่ำสุด 1500 บาท สูงสุด 50,000 บาท)			16,441
- 1,500 – 10,000 บาท	28	46.4	
- 10,001 – 20,000 บาท	18	30.3	
- 20001 – 30000 บาท	8	12.5	
- 30001 บาทขึ้นไป	6	10.8	

2. ข้อมูลสภาพการจัดการฟาร์มโคนมของเกษตรกร

2.1 การจัดการคอกหรือโรงเรือน

พบว่า คอกพักโค คอกรีด คอกลูกโค ร้อยละ 49.2 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 37.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และมีเพียงร้อยละ 13.6 อยู่ในเกณฑ์ดี พื้นคอกร้อยละ 45.7 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง รองลงมาร้อยละ 39.0 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 15.3 อยู่ในเกณฑ์ดี สภาพในโรงเรือน ร้อยละ 61.0 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 32.2 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และร้อยละ 6.8 อยู่ในเกณฑ์ดี สภาพรางน้ำ รางอาหาร ร้อยละ 55.9 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 25.4 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และมีเพียงร้อยละ 18.6 อยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนพื้นที่ภายในคอกหรือโรงเรือน ร้อยละ 50.8 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 37.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และมีเพียงร้อยละ 11.9 อยู่ในเกณฑ์ดี บ่อเกรอะ ร้อยละ 71.2 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง รองลงมาร้อยละ 25.4 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 3.4 อยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนหลังคาส่วนใหญ่ร้อยละ 45.8 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 30.5 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 23.7 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าSD ของการจัดการคอกหรือโรงเรือน

รายการ	ดี		พอใช้		ปรับปรุง		เฉลี่ย	SD.	แปลผล
	N	%	N	%	N	%			
1. สภาพคอกพักโค คอกรีดนม คอกลูกโค	8	13.6	30	49.2	22	37.3	1.76	0.67	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
2. พื้นคอก	9	15.3	23	39.0	27	45.0	1.69	0.72	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
3. สภาพภายในโรงเรือน	4	6.8	37	61.0	19	32.2	1.74	0.57	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
4. สภาพรางน้ำรางอาหาร	11	18.6	34	55.9	15	25.4	1.93	0.66	อยู่ในเกณฑ์พอใช้

ตารางที่ 2 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าSD ของการจัดการคอกหรือโรงเรือน (ต่อ)

รายการ	ดี		พอใช้		ปรับปรุง		เฉลี่ย	SD.	แปลผล
	N	%	N	%	N	%			
5. พื้นที่ภายในคอกหรือโรงเรือน	7	11.9	30	50.8	22	37.3	1.74	0.65	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
6. บ่อเกรอะ	2	3.4	15	25.4	43	71.2	1.32	0.53	อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง
7. หลังคา	27	45.8	18	30.5	14	23.7	2.22	0.81	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
รวม							1.77	0.65	อยู่ในเกณฑ์พอใช้

2.2 ข้อมูลสถานที่ทำเลที่ตั้งฟาร์มโคนม

สถานที่ทำเลที่ตั้งฟาร์มกับระยะทางถึงศูนย์รวมนม พบว่า ร้อยละ 71.7 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 23.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 5 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง สถานที่ตั้งฟาร์มแยกจากที่อยู่อาศัยของคน และสัตว์อื่น ส่วนใหญ่ร้อยละ 50 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 46.7 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 3.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง สถานที่ตั้งฟาร์มระยะห่างจากชุมชน ส่วนใหญ่ร้อยละ 55 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 41.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 3.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง สถานที่ตั้งฟาร์มเป็นที่ดอนน้ำไม่ท่วมขัง ร้อยละ 70 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 28.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 1.7 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง แหล่งน้ำใช้ในฟาร์มส่วนใหญ่ ร้อยละ 63 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมา ร้อยละ 36.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 8.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง พื้นที่ของฟาร์มร้อยละ 58.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 36.7 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 5 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง การคมนาคมส่วนใหญ่ ร้อยละ 68.3 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 28.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 3.4 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง มีร่มเงาในฟาร์มส่วนใหญ่ ร้อยละ 58.3 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 36.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 5 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง ตามลำดับดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าSD ของสถานที่ทำเลที่ตั้งฟาร์มโคนม

รายการ	ดี		พอใช้		ปรับปรุง		เฉลี่ย	SD.	แปลผล
	N	%	N	%	N	%			
1. ระยะทางถึงศูนย์รวมนมหรือสหกรณ์	43	71.7	14	23.3	3	5.0	2.66	0.57	อยู่ในเกณฑ์ดี
2. แยกจากที่อยู่อาศัยของคนและสัตว์อื่น	28	46.7	30	50.0	2	3.3	2.43	0.56	อยู่ในเกณฑ์ดี
3. ห่างจากชุมชน	33	55.0	25	41.7	2	3.3	2.51	0.56	อยู่ในเกณฑ์ดี
4. เป็นที่ดอนน้ำไม่ท่วมขัง	42	70.0	17	28.3	1	1.7	2.68	0.50	อยู่ในเกณฑ์ดี
5. แหล่งน้ำใช้	38	63.0	20	36.7	2	8.3	2.55	0.64	อยู่ในเกณฑ์ดี
6. พื้นที่ของฟาร์ม	22	36.7	35	33.5	3	3.5	2.31	0.56	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
7. การคมนาคม	41	68.3	17	28.3	2	3.4	2.65	0.54	อยู่ในเกณฑ์ดี
8. มีร่มเงา	35	58.3	22	36.7	3	5.0	2.53	0.59	อยู่ในเกณฑ์ดี
รวม							2.54	0.56	อยู่ในเกณฑ์ดี

2.3. การจัดการด้านการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร

พบว่า การเลี้ยงลูกโค โครุ่น โครีดนม โคป่วย ร้อยละ 68.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 16.7 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 15 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง สำหรับอัตราส่วนของโครีดนมต่อโคทั้งหมดในฟาร์ม ร้อยละ 70 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมา ร้อยละ 16.7 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และมีเพียงร้อยละ 13.3 อยู่ในเกณฑ์ดี การจัดการโคทดแทน ร้อยละ 68.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมา 21.7 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 10 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง การสังเกตการณ์เป็นสัตว์ ร้อยละ 51.6 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง รองลงมาร้อยละ 41.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ มีเพียงร้อยละ 6.7 อยู่ในเกณฑ์ดี เกณฑ์การคัดโคออกจากฝูง (คัดทิ้ง) ร้อยละ 76.6 อยู่เกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 11.7 อยู่ในเกณฑ์ดีและอยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง จำนวนแรงงานในฟาร์ม ร้อยละ 61.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 30 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และร้อยละ 8.3 อยู่ในเกณฑ์ดี การจัดการลดความเครียดจากความร้อน ร้อยละ 70 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 16.7 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 13.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง คอกคัดโค ร้อยละ 71.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 15 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และร้อยละ 13.3 อยู่ในเกณฑ์ดี เป้าหมายการผลิต ร้อยละ 78.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 11.7 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 10 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง ตามลำดับ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าSD ของการจัดการด้านการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร

รายการ	ดี		พอใช้		ปรับปรุง		เฉลี่ย	SD.	แปลผล
	N	%	N	%	N	%			
1. การเลี้ยงลูกโค โครุ่น โครีดนม โคป่วย	10	16.7	41	68.3	9	15.0	1.98	0.56	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
2. อัตราส่วนของโครีดนมต่อโคทั้งหมด	8	13.3	42	70.0	10	16.7	2.03	0.55	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
3. โคทดแทน	13	21.7	41	68.3	6	10.0	1.88	0.55	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
4. การสังเกตการณ์เป็นสัตว์	4	6.7	25	41.7	31	51.6	2.45	0.62	อยู่ในเกณฑ์ดี
5. เกณฑ์การคัดโคออกจากฝูง(คัดทิ้ง)	7	11.7	46	76.6	7	11.7	2.00	0.48	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
6. แรงงานในฟาร์ม	5	8.3	37	61.7	18	30.0	2.21	0.58	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
7. การลดความเครียดจากความร้อน	10	16.7	42	70.0	8	13.3	1.96	0.55	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
8. คอกคัดโค	8	13.3	43	71.7	9	15.0	2.01	0.53	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
9. เป้าหมายในการผลิต	7	11.7	47	78.3	6	10.0	1.98	0.46	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
รวม							2.05	0.54	อยู่ในเกณฑ์พอใช้

2.4 การจัดการด้านอาหาร

พบว่า แหล่งอาหารหยาบร้อยละ 51.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 45 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 3.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง ด้านการจัดการอาหารชั้นส่วนใหญ่ร้อยละ 61.7 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 30 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 8.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง การให้คะแนนร่างกายส่วนใหญ่ร้อยละ 45 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 40 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 15 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง การจัดการนอมพืชอาหารสัตว์ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 56.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 8.3 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 15 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง สถานที่เก็บอาหารส่วนใหญ่ร้อยละ 58.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 28.4 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และมีเพียงร้อยละ 13.3 อยู่ในเกณฑ์ดี การจัดการอาหารเสริมและแร่ธาตุก่อนส่วนใหญ่ร้อยละ 58.3 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 40 พอใช้ และร้อยละ 1.7 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และในส่วนพื้นรางน้ำรางอาหารส่วนใหญ่ร้อยละ 51.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 28.3 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 20 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง ตามลำดับดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าSD ของการจัดการด้านอาหาร

รายการ	ดี		พอใช้		ปรับปรุง		เฉลี่ย	SD.	แปลผล
	N	%	N	%	N	%			
1. แหล่งอาหารหยาบ	27	45.0	31	51.7	2	3.3	2.41	0.56	อยู่ในเกณฑ์ดี
2. อาหารชั้น	37	61.7	18	30.0	5	8.3	2.53	0.65	อยู่ในเกณฑ์ดี
3. การให้คะแนนร่างกาย	27	45	24	40	9	15	2.30	0.72	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
4. การจัดการถนอมพืชอาหารสัตว์	17	28.3	34	56.7	9	15.0	2.13	0.65	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
5. สถานที่เก็บอาหาร	8	13.3	35	58.3	17	28.4	1.85	0.63	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
6. อาหารเสริมและแร่ธาตุก่อน	35	58.3	24	40.0	1	1.7	2.56	0.53	อยู่ในเกณฑ์ดี
7. พื้นที่รำนางอาหาร	17	28.3	31	51.7	12	20.0	2.08	0.69	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
รวม							2.26	0.63	อยู่ในเกณฑ์พอใช้

2.5. การจัดการด้านจذبพันธุ์ประวัติ

พบว่า การจذبพันธุ์ประวัติร้อยละ 63.3 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 20 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 16.7 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง การจذبพันธุ์ประวัติด้านสุขภาพหรือการเจ็บป่วย ร้อยละ 43.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 35 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง มีเพียงร้อยละ 21.7 อยู่ในเกณฑ์ดี การจذبพันธุ์รายรับ-รายจ่าย ร้อยละ 48.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 40 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง มีเพียงร้อยละ 11.7 อยู่ในเกณฑ์ดี การใช้และการให้อาหาร ส่วนใหญ่ร้อยละ 48.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 28.4 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และร้อยละ 23.3 อยู่ในเกณฑ์ดี ตามลำดับ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าSD ของการจัดการด้านจذبพันธุ์

รายการ	ดี		พอใช้		ปรับปรุง		เฉลี่ย	SD.	แปลผล
	N	%	N	%	N	%			
1. พันธุ์ประวัติ	38	63.3	12	20.0	10	16.7	2.46	0.76	อยู่ในเกณฑ์ดี
2. ประวัติด้านสุขภาพหรือการเจ็บป่วย	13	21.7	26	43.3	21	35.0	1.86	0.74	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
3. รายรับ - รายจ่าย	7	11.7	29	48.3	24	40.0	1.71	0.66	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
4. การใช้และการให้อาหาร	14	23.3	29	48.3	17	28.4	1.95	0.72	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
รวม							1.99	0.72	อยู่ในเกณฑ์พอใช้

2.6 การสุขภาพและการป้องกันโรค

การป้องกันสัตว์หรือคนที่ไม่พึงประสงค์ ร้อยละ 50 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 40 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง มีเพียงร้อยละ 10 อยู่ในเกณฑ์ดี บ่อน้ำยาฆ่าเชื้อโรค ร้อยละ 70 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง รองลงมาร้อยละ 21.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และมีเพียงร้อยละ 8.3 อยู่ในเกณฑ์ดี สำหรับโปรแกรมการฉีดพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อโรค ส่วนใหญ่ร้อยละ 56.7 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง รองลงมาร้อยละ 35.0 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และมีเพียงร้อยละ 8.3 อยู่ในเกณฑ์ดี ในด้านโปรแกรมการทำวัคซีนป้องกันโรคส่วนใหญ่ร้อยละ 65 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 18.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และร้อยละ 16.7 อยู่ในเกณฑ์ดี โปรแกรมถ่ายพยาธิภายนอก - ใน ร้อยละ 60 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 23.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และร้อยละ 16.7 อยู่ในเกณฑ์ดี และการตัดแต่งกีบเท้า ร้อยละ 50 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 35 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง มีเพียงร้อยละ 15 อยู่ในเกณฑ์ดี ตามลำดับ ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าSD ของการสุขาภิบาลและการป้องกันโรค

รายการ	ดี		พอใช้		ปรับปรุง		เฉลี่ย	SD.	แปลผล
	N	%	N	%	N	%			
1. การป้องกันสัตว์หรือคนไม่พึงประสงค์	6	10.0	30	50.0	24	40.0	1.70	0.64	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
2. บ่อน้ำยาฆ่าเชื้อโรค	5	8.3	13	21.7	42	70.0	1.38	0.64	อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง
3. โปรแกรมการฉีดพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อโรค	5	8.3	21	35.0	34	56.7	1.51	0.65	อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง
4. โปรแกรมการท้าวคขึ้นป้องกันโรค	10	16.7	39	65	11	18.3	1.98	0.59	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
5. โปรแกรมถ่ายพยาธิภายนอก-ใน	10	16.7	36	60.0	14	23.3	1.93	0.63	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
6. การตัดแต่งกีบเท้า	9	15.0	30	50.0	21	35.0	1.80	0.68	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
รวม							1.71	0.63	อยู่ในเกณฑ์พอใช้

2.7. การจัดการรีดนม

พบว่าการจัดการสภาพแวดล้อมให้แม่โคร้อยละ 70 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 16.7 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และร้อยละ 13.3 อยู่ในเกณฑ์ดี การจัดการผู้รีดนมร้อยละ 71.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 21.7 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 6.6 อยู่ในเกณฑ์ต้องปรับปรุง การทำความสะอาดตัวโค ร้อยละ 53.4 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 23.3 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 13.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง การใช้น้ำยาฆ่าเชื้อทำความสะอาดเต้านมและหัวนม ร้อยละ 63.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 23.3 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 13.4 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง ผ้าเช็ดเต้านมและหัวนมร้อยละ 51.7 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 38.8 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 10 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง การทำให้ตัวโคเต้านมและหัวนมแห้งก่อนรีด ร้อยละ 55 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 30 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 15 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง การตรวจสอบน้ำนมต้นก่อนการรีดนม ร้อยละ 63.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 20.0 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และมีเพียงร้อยละ 16.7 อยู่ในเกณฑ์ดี ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าSD ของการจัดการรีดนม

รายการ	ดี		พอใช้		ปรับปรุง		เฉลี่ย	SD.	แปลผล
	N	%	N	%	N	%			
1. การจัดการสภาพแวดล้อมให้แม่โค	8	13.3	42	70.0	10	16.7	1.96	0.55	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
2. การจัดการผู้รีดนม	13	21.7	43	71.7	4	6.6	2.15	0.51	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
3. การทำความสะอาดตัวโค	20	33.3	32	53.4	8	13.3	2.20	0.65	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
4. การใช้น้ำยาฆ่าเชื้อทำความสะอาดเต้านมและหัวนม	14	23.3	38	63.3	8	13.4	2.10	0.60	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
5. ผ้าเช็ดเต้านมและหัวนม	23	38.8	31	1.2	6	10.0	2.28	0.64	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
6. การทำให้ตัวโคเต้านมและหัวนมแห้งก่อนรีด	18	30.0	33	55.0	9	15.0	2.15	0.65	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
7. การตรวจสอบน้ำนมต้นก่อนรีด	10	16.7	38	63.3	12	20.0	1.96	0.60	อยู่ในเกณฑ์พอใช้
รวม							2.11	0.60	อยู่ในเกณฑ์พอใช้

2.8. การจัดการรีดนมด้วยเครื่องมือรีดนม

พบว่า การใส่หัวรีดนมเข้ากับหัวนม ร้อยละ 60 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 40 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ การปลดหัวรีดนมร้อยละ 55.6 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และมีเพียงร้อยละ 44.4 อยู่ในเกณฑ์ดี การจุ่ม(dip)หัวนม ร้อยละ 50 อยู่ในเกณฑ์ดีกับพอใช้ การจัดการเมื่อจะรีดตัวต่อไป ร้อยละ 58.3 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 38.9 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 2.8 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง สำหรับลำดับการรีดนม ร้อยละ 66.7อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 33.3 อยู่ในเกณฑ์ดี ในการทำความสะอาดเครื่องมือรีดนม ร้อยละ 50.0 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 47.2 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 2.8 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง การตรวจสอบและการบำรุงรักษาอุปกรณ์รีดนม พบว่า เกษตรกรร้อยละ 55.6 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 44.4 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ การจัดการใช้น้ำยาCMT ตรวจสอบน้ำนมร้อยละ 50 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ รองลงมาร้อยละ 47.2 อยู่ในเกณฑ์ดี และร้อยละ 2.8 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง การจัดการส่งน้ำนมดิบไปศูนย์รวมน้ำนมดิบ ร้อยละ 63.9 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 33.3 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ มีเพียงร้อยละ 2.8 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง และการใช้ยาทราย ร้อยละ 55.6 อยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาร้อยละ 36.1 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 36.1 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ และร้อยละ 8.3 อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุง ตามลำดับดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าSD ของการจัดการรีดนมด้วยเครื่องมือรีดนม

รายการ	ดี		พอใช้		ปรับปรุง		เฉลี่ย	SD.	แปลผล
	N	%	N	%	N	%			
1. การใส่หัวรีดนมเข้ากับหัวนม	36	60.0	24	40.0	-	-	2.52	0.50	อยู่ในเกณฑ์ดี
2.การปลดหัวรีดนม	27	44.4	33	55.6	-	-	2.44	0.50	อยู่ในเกณฑ์ดี
3. การจุ่ม (dip) หัวนม	30	50	30	50	-	-	2.50	0.50	อยู่ในเกณฑ์ดี
4. เมื่อจะรีดนมตัวต่อไป	35	58.3	23	38.9	2	2.8	2.55	0.57	อยู่ในเกณฑ์ดี
5. ลำดับการรีดนม	20	33.3	40	66.7	-	-	2.33	0.47	อยู่ในเกณฑ์ดี
6. การทำความสะอาดเครื่องมือรีดนม	30	50.0	28	47.2	2	2.8	2.47	0.55	อยู่ในเกณฑ์ดี
7. การตรวจสอบและบำรุงรักษาอุปกรณ์การรีดนม	33	55.6	27	44.4	-	-	2.55	0.50	อยู่ในเกณฑ์ดี
8. การใช้น้ำยาซีเอ็มทีตรวจสอบน้ำนม	28	47.2	30	50.0	2	2.8	2.44	0.55	อยู่ในเกณฑ์ดี
9. การส่งน้ำนมดิบไปรวบรวมนม	38	63.9	20	33.3	2	2.8	2.61	0.54	อยู่ในเกณฑ์ดี
10. การใช้ยาทราย	33	55.6	22	36.1	5	8.3	2.47	0.65	อยู่ในเกณฑ์ดี
รวม							2.48	0.53	อยู่ในเกณฑ์ดี

3. ข้อมูลปัญหาและอุปสรรค

พบว่า การจัดการเลี้ยงดูร้อยละ 92.15 ไม่มีปัญหา ร้อยละ 7.85 ไม่มีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษา ด้านพันธุ์และการผสมพันธุ์ร้อยละ 75 ไม่มีปัญหา ร้อยละ 25 มีปัญหาผสมติดยาก ผสมซ้ำหลายครั้ง การจัดการด้านอาหารและการให้อาหาร ร้อยละ 85.25 ไม่มีปัญหา ร้อยละ 14.75 มีปัญหาขาดแคลนหญ้าในฤดูแล้ง อาหารชั้นมีราคาแพง และมีพื้นที่ปลูกหญ้าน้อย ด้านการป้องกันโรค ร้อยละ 87.45 ไม่มีปัญหา ร้อยละ 12.55 มีปัญหาเต้านมอักเสบ และด้านการตลาดร้อยละ 93.33 ไม่มีปัญหา ร้อยละ 6.67 ไม่มีแหล่งจำหน่ายน้ำนมดิบในช่วงปิดเทอม ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 จำนวน และร้อยละของปัญหาและอุปสรรค

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1. ด้านการจัดการเลี้ยงดู		
- ไม่มีปัญหา	55	92.15
- มีปัญหา	5	7.85
- ไม่มีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษา		
2. ด้านการจัดการผสมพันธุ์		
- ไม่มีปัญหา	45	75
- มีปัญหา	15	25
- ผสมติดยาก		
- ผสมซ้ำหลายครั้ง		
3. ด้านการจัดการอาหารและการให้อาหาร		
- ไม่มีปัญหา	51	85.25
- มีปัญหา	9	14.75
- ขาดแคลนหญ้าสดในฤดูแล้ง		
- อาหารชั้นราคาแพง		
- มีพื้นที่ปลูกหญ้าน้อย		
4. ด้านการป้องกันโรค		
- ไม่มีปัญหา	52	87.45
- มีปัญหา	8	12.55
- เต้านมอักเสบ		
5. ด้านการตลาด		
- ไม่มีปัญหา	56	93.33
- มีปัญหา	4	6.67
- ไม่มีแหล่งจำหน่ายน้ำนมดิบช่วงปิดเทอม		

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาสภาพการจัดการฟาร์มโคนมของเกษตรกรรายย่อยจังหวัดศรีสะเกษ ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการฟาร์มโคนมของเกษตรกร 2) เพื่อพัฒนาฟาร์มโคนมเกษตรกรสู่มาตรฐาน GAP 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค โดยวิธีตรวจประเมินฟาร์มโคนมของเกษตรกรรายย่อย จำนวน 60 ราย ทำการเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2552 ถึง กันยายน 2553 วิเคราะห์ข้อมูล อธิบายผลการศึกษา โดยใช้ค่าสถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่า SD ค่าสูงสุดและค่าต่ำสุด สรุปดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานบางประการของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีอายุเฉลี่ย 42.25 มากที่สุดร้อยละ 49.1 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี การศึกษาร้อยละ 60.3 จบประถมศึกษา มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.66 คน กิจกรรมการเกษตรที่ทำ ร้อยละ 86.7 เลี้ยงสัตว์ จำนวนแม่โคนมในฟาร์มเฉลี่ย 19.18 ตัว มีผลผลิตน้ำนมเฉลี่ย 87.11 กก./วัน/ฟาร์ม ร้อยละ 92.9 ส่งนมที่สหกรณ์โคนมศรีสะเกษ จำกัด ร้อยละ 7.1 ส่งวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมเฉลี่ย 12 ปี มีที่ดินเฉลี่ย 15.35 ไร่ ร้อยละ 90.02 ที่ดินเป็นของตนเอง เกษตรกรมีการปลูกหญ้าเฉลี่ย 4.05 ไร่ ร้อยละ 58.3 ปลูกหญ้าพันธุ์พิกุลกล่ม มีรายได้ต่อเดือนหลังหักค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 30,131.58 บาท (ต่ำสุด 5,000 บาท สูงสุด 100,000 บาท) และรายจ่ายต่อเดือนเฉลี่ย 16,441 บาท

2. ข้อมูลสภาพการจัดการฟาร์มโคนมของเกษตรกร พบว่า สถานที่ทำเลที่ตั้งฟาร์มโคนม การจัดการดินด้วยเครื่องมือรีดนม เฉลี่ยร้อยละ 2.54 , 2.48 อยู่ในเกณฑ์ดี สภาพการจัดการคอกหรือโรงเรือน การจัดการด้านการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร การจัดการด้านอาหาร การจัดการด้านจัดบันทึกพันธุ์ประวัติ การสุขาภิบาลและการป้องกันโรค และการจัดการรีดนม โดยเฉลี่ยร้อยละ 1.77 , 2.05 , 2.26 , 1.99 , 1.71 , และ 2.11 อยู่ในเกณฑ์พอใช้ ซึ่งแตกต่างจากสินชัยและคณะ(2548) ศึกษาสถานภาพของฟาร์มโคนมต้นแบบของกรมปศุสัตว์ พบว่า ฟาร์มโคนมต้นแบบมีคะแนนประเมินฟาร์มด้านการจัดการฟาร์ม 6 ด้าน คือ (1) การจัดการโรงเรือน (2) การจัดการเรื่องการเลี้ยงดู (3) การจัดการด้านอาหาร (4) การจัดการด้านจัดบันทึก (5) การสุขาภิบาลและป้องกันโรค และ (6) การจัดการรีดนม เฉลี่ยร้อยละ 78.92 อยู่ในเกณฑ์ดี พบว่า ที่อยู่ในเกณฑ์ปรับปรุงและใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพของฟาร์มโคนม ในด้านการจัดการคอกหรือโรงเรือน การจัดการด้านการเลี้ยงโคนม และการจัดการด้านสุขาภิบาลและการป้องกันโรค มีจำนวน 5 รายการ ได้แก่ (1) พื้นคอกโรงเรือน (2) บ่อเกรอะ (3) การสังเกตการเป็นสัด (4) บ่อหรืออ่างน้ำยาฆ่าเชื้อโรคสำหรับจุ่มเท้าก่อนเข้าฟาร์ม (5) โปรแกรมการฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อโรค ร้อยละ 45.0 , 71.2 , 51.6 , 70.0 และ 56.7 ตามลำดับ

3. ปัญหาอุปสรรคการเลี้ยงโคนม พบว่า การจัดการเลี้ยงดู การจัดการผสมพันธุ์ การจัดการอาหาร การป้องกันโรคและการตลาด ร้อยละ 92.15 , 75.0 , 85.25 , 87.45 และ 93.33 ไม่มีปัญหา ตามลำดับ ส่วนปัญหาที่พบได้แก่ ไม่มีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษา , ผสมติดยากและผสมหลายครั้ง , ขาดแคลนหญ้าสด อาหารข้นราคาแพง มีพื้นที่ปลูกหญ้ามิน้อย , เต้านมอักเสบและไม่มีแหล่งจำหน่ายน้ำนมดิบในช่วงปิดเทอม ร้อยละ 5 , 15 , 9 , 8 และ 4 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

1. เกษตรกรต้องพัฒนาปรับปรุงในด้านการจัดการคอกหรือโรงเรือน การจัดการด้านการเลี้ยงโคนม และการจัดการด้านสุขาภิบาลและการป้องกันโรค เพื่อพัฒนาระบบการจัดการฟาร์มของตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การทำฟาร์มโคนมสู่มาตรฐาน GAP เพื่อผลนํ้านมดิบที่มีคุณภาพต่อไป

2. เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์และผู้บริหารสหกรณ์ รวมทั้งรัฐบาลหรือองค์กรส่วนท้องถิ่นใช้เป็นข้อมูลส่งเสริมพัฒนาการเลี้ยงโคนมให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป และต้องสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาการเลี้ยงในด้านต่าง ๆ เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการคอกหรือโรงเรือน การจัดการด้านการเลี้ยงโคนม และการจัดการด้านสุขาภิบาลและการป้องกันโรค การผสมพันธุ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้น

3.ผู้เกี่ยวข้องต้องร่วมวางแผนจัดหาตลาดให้ในช่วงปิดเทอม และจัดหาพันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่ให้ผลตอบแทนสูง เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในการลดต้นทุนการเลี้ยง ให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงโคนมได้อย่างยั่งยืน

การเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาพืชอาหารสัตว์ที่เหมาะสมต่อสภาพพื้นที่ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในการลดต้นทุนการเลี้ยง
2. ควรทำการศึกษาถึงต้นทุนการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร

เอกสารอ้างอิง

- เบญจพรรณ เอกะสิงห์ กุศล ทองงาม บุญล้อม ชีวะอิสระกุล และสมคิด พรหมมา. 2542.ประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในภาคเหนือ. รวบรวมบทความวิจัยด้านโคนม พ.ศ.2539-2549 ประชุมวิชาการโคนม 2549 “อุตสาหกรรมโคนมไทย กับการแข่งขันในอนาคตและการปรับตัวของเกษตรกร” ,21 – 22 สิงหาคม 2549 คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. หน้า S-9.
- พรชัย วิจิตรธรรมภาณี และ มาโนชัย ณะโสธร. 2548 การศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อการพัฒนาระบบโคนม. ประมวลผลงานการประชุมวิชาการปศุสัตว์ครั้งที่ 20 ประจำปี 2548 : ปศุสัตว์ก้าวไกล เกษตรกรไทยก้าวหน้า พัฒนาเศรษฐกิจชาติ, 27 – 29 สิงหาคม 2548. กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพฯ. หน้า 81.
- วิชัย ศุภลักษณ์ ไพบุลย์ ใจเด็ด และสุรพล เศรษฐบุตร. 2542. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลผลิตน้ำนมโคของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในอำเภอน้ำขุ่น จังหวัดชุมพร. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 37 สาขาสัตวศาสตร์ สัตวแพทยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.หน้า 270-275.
- สินชัย เรืองไพบุลย์ สาธิต อยู่เย็น และ สหชัย ชัยชูสี. 2548. การศึกษาสถานภาพของฟาร์มโคนมต้นแบบของกรมปศุสัตว์. ประมวลผลการประชุมวิชาการปศุสัตว์ ครั้งที่ 20 ประจำปี 2548 : ปศุสัตว์ก้าวไกล เกษตรกรไทยก้าวหน้าพัฒนาเศรษฐกิจชาติ, 27 – 29 สิงหาคม 2548. กรมปศุสัตว์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพฯ. หน้า 74.
- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ.2552. : การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มโคนม. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. หน้า 28.